

Prof. Dr. B. DYBOWSKI.

DODATEK DO SPRAWOZDANIA

z badań nad głowaczami słodkowodnymi

u nas i poza granicami kraju naszego.

S.231.

(ODBITKA Z TOMU XXV PAMIĘTNIKA FIZYOGRAFICZNEGO).

WARSZAWA.

DRUKARNIA i LITOGRAFIA p. f. „JAN COTTY”, KAPUCYŃSKA 7.

1918.

PAMIĘTNIK FIZYOGRAFICZNY

Wydawany z zapomogi Kasy pomocy dla osób pracujących
na polu naukowym imienia D-ra med. Józefa Mianowskiego.

Wychodzi w Warszawie od roku 1881 w postaci dużego tomu z licznymi ilustracjami.

KOMITET REDAKCYJNY STANOWIĄ:

F. Chłapowski, J. Czekanowski, W. Gorczyński, H. Hoyer, B. Hryniewiecki, L. Krzywicki, W. Kulczyński, K. Kulwieć, K. Kwietniewski, J. Lewiński, E. Loth, E. Majewski, S. Mikłaszewski, J. Morozewicz, S. Poniatowski, E. Romer, M. Siedlecki, J. Siemiradzki, K. Stołyhwo, W. Szafer, J. Sztolcman, J. Talko-Hryniewicz, S. J. Thugutt, J. Trzebiński, J. Tur, Z. Weyberg, T. Wiśniowski, Z. Wóycicki, R. Zuber.

Redaktor: **K. STOŁYHWO.**

Wydawca: **K. KULWIEĆ.**

REGULAMIN REDAKCYI PAMIĘTNIKA FIZYOGRAFICZNEGO.

1) Autorowie proszeni są o dołączanie do swych prac streszczenia w języku obcym, oraz o podanie tytułu swej pracy w języku francuskim.

2) Autorowie otrzymują do 100 odbitek w okładce.

3) Korektę I-szą pracy prowadzą i podpisują autorowie, którzy obowiązani są zwrócić redaktorowi wraz z korektą rękopis swej pracy.

4) Materiał, przeznaczony do druku, winien być pisany na jednej stronie z pozostawieniem marginesu i wolnego miejsca przed tytułem do notat redakcyjnych.

5) Nazwiska, wyrazy lub zdania, które autor chce mieć wydrukowane czcionkami rozstawionymi, należy podkreślać linią punktową. Nazwy techniczne, gatunkowe i t. p., które są wyróżniane w druku kursywą, w rękopisie należy podkreślić linią pojedynczą. Wyrazy lub znaki wyjątkowego znaczenia, mające być wydrukowane czcionkami grubymi, należy podkreślać linią podwójną.

6) Na korekcie autor winien położyć swój podpis oraz wyrazić życzenie co do liczby oddzielnych odbitek.

7) Do czasu ustalenia pisowni polskiej stosowana będzie w Pamiętniku Fizyograficznym pisownia Akademii Umiejętności w Krakowie.

Redaktor *Kazimierz Stołyhwo.*

Adres Redakcyi Pamiętnika Fizyograficznego:
Warszawa, ul. Śniadeckich (Kaliksta) 8. Pracownia Antropologiczna Towarzystwa
Naukowego Warszawskiego.

PRENUMERATA PAMIĘTNIKA FIZYOGRAFICZNEGO wynosi Mk. 13, z przesyłką pocztową Mk. 14 i może być wnoszona pod adresem Administracyi: Polskie Towarzystwo Krajoznawcze, Aleje Jerozolimskie Nr 29 w Warszawie.

5.231.

Prof. Dr. BENEDYKT DYBOWSKI.

DODATEK DO SPRAWOZDANIA

Z BADAŃ NAD GŁOWACZAMI SŁODKOWODNYMI

u nas i poza granicami kraju naszego ¹⁾).

Opracowując głowacze nasze krajowe, potrzebowalem dla porównania mieć także okazy z rozmaitych miejscowości, leżących i poza granicami naszego terytorium. Dzięki uprzejmości wielu osób, żądane okazy nadeszły, większą ich część jednak odebrałem po ukończeniu pracy. Do tej ostatniej kategorii należą dwa okazy, przysłane mi przez p. Antoniego Porębskiego, kolegę sybiraka, pozostającego stale na Syberji.

Okazy, o których tu mowa, pochodzą ze wschodniej Syberji z okolic Atzamaja, położonego w dorzeczu Jenisieja. Są one niezmiernie interesujące ze względu na to, że stanowią formę zastępczą *Cottus sibiricus* Kessl. et Warp. we wschodniej Syberji. Sądzone dotąd, że głowacze wyżej wymienione, znajdują się tylko w Syberji zachodniej, zaś we wschodniej mamy jedynie *C. Kessleri* Dyb. i *C. poecilopus* Heck.

Byłem prawie pewny, że p. A. Porębski nadeszle mi z powiatu niżnieudzińskiego okazy tych dwóch wymienionych gatunków, to też, odebrawszy okazy formy zastępczej: *C. sibiricus* Kessl. et Warp., zawiedziony zostałem w oczekiwaniu, ale przytem ucieszony potwierdzeniem moich dotychczasowych obserwacji, że głowacze są podległe licznym zmianom.

Po odebraniu okazów w r. 1916 latem, wymierzyłem je natychmiast i opisałem, poczem zawieszono zostały do p. Bolesława Danieyki, dla zdjęcia z nich fotografii. Wypadki tuż potem zasze, rozłączyły mnie na długo z p. B. D. Co się stało z okazami — nie wiem. Wymiary i opis tej wielce interesującej formy podaję obecnie,

¹⁾ Prof. Dr. B. Dybowski: „Z dziedziny ichtyologii“. Pamiętnik Fizyograficzny. — Tom XXII. 1914 r.

jako dodatek do poprzedniego artykułu o głowaczach, drukowanego w Pamiętniku Fizyograficznym, Tom XXII.

Formę niniejszą nazywam *Cottus sibiricus* Kessler et Warpachowski var. *Porembskii* nov. var.

Nasamprzód zestawiam średnie z wymiarów Berga *Cottus sibiricus* Kessl. et Warp. i z wymiarów *C. s. var Porembskii* nov. var.; pozwoli to nam jednym rzutem oka poznać różnice i podobieństwa pomiędzy obu formami.

NAZWY WYMIARÓW	<i>C. sibi- ricus</i>		var. <i>Po- remskii</i>		NAZWY WYMIARÓW	<i>C. sibi- ricus</i>		var. <i>Po- remskii</i>	
	średnie z wymia- rów 3 okazów		średnie z wymia- rów 2 okazów			średnie z wymia- rów 3 okazów		średnie z wymia- rów 2 okazów	
	mm	%	mm	%		mm	%	mm	%
Longitudo totalis.	101	100	100,5	100		101	100	100,5	100
„ corporis	85,8;	84,4	82,5	82,8	Minima altitudo corporis . .	— ;	4,8	— ;	4,9
„ capitis lateralis	— ;	26,4	— ;	26,3	Spatium praedorsale	— ;	29,3	— ;	29,5
„ pedunculi caudalis	— ;	12,5	— ;	13,9	„ postdorsale	— ;	4,8	— ;	9,6
Spatium praeorbitale	— ;	7,9	— ;	8,1	„ praeanae	— ;	46,9	— ;	47,9
„ postorbitale	— ;	13,8	— ;	15,4	„ postanae	— ;	12,5	— ;	13,9
„ interorbitale	— ;	—	— ;	4,6	Longitudo pinnae dorsalis I.	— ;	15,5	— ;	14,6
Diameter oculi	— ;	5,1	— ;	4,9	„ „ „ II.	— ;	31,3	— ;	27,8
Summa altitudo capitis	— ;	13,6	— ;	14,6	„ „ analis	— ;	23,3	— ;	23,3
„ latitudo „	— ;	21,7	— ;	24,8	„ „ pectoralis	— ;	16,6	— ;	20,4
„ altitudo corporis	— ;	15,5	— ;	15,4	„ „ ventralis	— ;	21,6	— ;	23,8
„ latitudo „	— ;	—	— ;	15,4	„ „ caudalis	— ;	15,6	— ;	17,9

Z powyższego zestawienia widzimy, że przeszło 11 pozycji na 21, są różne. I tak: trzon ogonowy jest dłuższy o 1,4% długości całkowitej; przestrzeń zaozna dłuższa o 1,6%; szerokość głowy większa o 3,1%; przestrzeń zagrzbietowa większa o 4,8%; przestrzeń zaodbytowa większa o 1,4%; przestrzeń przedodbytowa większa o 1,0%; długość płetwy grzbietowej I mniejsza o 0,9%; długość płetwy grzbietowej II mniejsza o 3,5%; długość płetw piersiowych większa o 3,8%; długość płetw brzusznych większa o 2,2%; długość płetwy ogonowej większa o 2,3%.

Jeżeli do tego dodamy różnice w ilościach promieni płetwy grzbietowej II, mianowicie 16, a nie 17—18, to będziemy mieli szereg różnic, które żadną miarą nie pozwalają na ich pominięcie. Gdybyśmy te różnice lekceważyli, w takim razie musielibyśmy uznać wszystkie formy, jak: *Cottus sibiricus*, *C. spinulosus*, *C. microstomus* za nieistniejące.

Prócz tego jeszcze zaznaczyć wypada, że wymiary *C. sibiricus*, wykonane przez Berga, są niedostateczne, niekompletne, a gdybyśmy mieli wymiary pełniejsze, znalazłoby się z pewnością wiele innych różnic pomiędzy *C. sibiricus*, a odmianą var. *Porembskii*.

Formuła gatunkowa formy *Cottus sibiricus* Kessler et Warpachowski
var. *Porembskii*, nov. var.

D. I. 8; D. II. 16; A. 12; P. 15; V. 1/4; C. 14. (3/8/3).

Formuła gatunkowa formy *Cottus sibiricus* Kessl. et Warp.

D. I. 7—8; D. II. 17—18; A. 12; P. ?; V. 1/4; C. ?

Formuła gatunkowa formy *Cottus spinulosus* Kessler.

D. I. 7—8; D. II. 18; A. 13—14; P. ?; V. 1/4; C. ?

Formuła gatunkowa formy *Cottus gobio* L.

D. I. 6—9; D. II. 16—19; A. 12—15; P. ?; V. 1/4; C. ?

Formuła gatunkowa formy *Cottus microstomus* Heck.

D. I. 6—7; D. II. 16—18; A. 12; P. 14; V. 1/4; C. 1/8/1.

Cottus sibiricus Kessl. et Warp. var. *Porembskii* nov. var.

NAZWY WYMIARÓW	a. ♂			b. ♂			a. + b. średnie		
	mm	%		mm	%		mm	%	
Longitudo totalis	103,	100 ;	1,0	98,	100 ;	1,0	100,5	100 ;	1,0
„ corporis	85,	82,5;	1,2	80,	81,6;	1,2	82,5	82,8;	1,2
„ capitis lateralis	27,	26,3;	3,8	26,	26,5;	3,7	26,5	26,3;	3,7
„ pedunculi caudalis	14,	13,5;	7,3	14,	14,2;	7,0	14,	13,9;	7,1
Spatium praeoculare	8,	7,7;	12,8	8,5	8,6;	11,5	8,2	8,1;	12,2
„ postoculare	16,	15,5;	6,4	15,	15,5;	6,4	15,5	15,4;	6,4
„ interoculare	4,5	4,3;	22,8	5,	5,1;	19,6	4,7	4,6;	21,3
Diameter oculi	5,	4,8;	20,6	5,	5,1;	19,6	5,0	4,9;	20,1
Summa altitudo capitis	15,	14,5;	6,8	14,5	14,6;	6,5	14,7	14,6;	6,8
„ latitudo „	25,	24,2;	4,1	25,	25,5;	3,9	25,0	24,8;	4,0
„ altitudo corporis	15,	14,5;	6,8	16,	16,3;	6,1	15,5	15,4;	6,4
„ latitudo „	15,	14,5;	6,8	16,	16,3;	6,1	15,5	15,4;	6,4
Minima altitudo corporis, seu altitudo pedunculi caudalis	5,	4,8;	20,6	5,	5,1;	19,6	5,0	4,9;	20,1
Minima latitudo corporis	2,5	2,4;	41,2	3,	3,0;	32,6	2,7	2,6;	37,0
Spatium praedorsale	30,	29,1;	3,4	29,5	30,0;	3,3	29,7	29,5;	3,3
„ postdorsale	10,	9,7;	10,3	9,5	9,7;	10,3	9,7	9,6;	10,3
„ praeventrale	27,5,	26,6;	3,6	28,	28,5;	3,5	27,7	27,6;	3,6
„ praeanae	49,	47,5;	2,1	47,5	48,4;	2,0	48,2	47,9;	2,0
„ postanale	14,	13,5;	7,3	14,	14,2;	7,0	14,	13,9;	7,1
Longitudo pinnae dorsalis I	15,	14,5;	6,8	14,5	14,6;	6,8	14,7	14,6;	6,8
„ „ „ II	29,	28,1;	3,4	27,	27,5;	3,5	28,0	27,8;	3,5
„ „ analis	23,	22,3;	4,4	24,	24,4;	4,0	23,5	23,3;	4,2
„ „ ventralis	21,	20,3;	4,9	20,	20,4;	4,9	20,5	20,4;	4,9
„ „ pectoralis	26,	25,2;	3,9	22,	22,4;	4,4	24,0	23,8;	4,1
„ „ caudalis	18,	17,5;	5,7	18,	18,3;	5,4	18,0	17,9;	5,5
Altitudo pinnae dorsalis I	9,	8,7;	11,4	9,5	9,7;	10,3	9,2	9,1;	10,8
„ „ „ II	13,5	13,1;	7,6	13,	13,2;	7,5	13,2	13,1;	7,6
„ „ analis	12,	11,6;	8,5	12,	11,9;	8,3	12,0	11,9;	8,3

